

УДК 94 (477) (092)

Тарас Батюк

БІОГРАФІСТИКА В ІСТОРІОГРАФІЧНІЙ СПАДЩИНІ МИРОНА КОРДУБИ

Стаття присвячена вивченню студії Мирона Кордуби, присвячених видатним українським діячам XIX – початку XX ст. З'ясовано, що найбільш ґрунтовно він опрацював життєписи М. Грушевського, В. Антоновича, Ф. Лебединцева та В. Сімовича. Виявлено, що біографістика вченого виконана у руслі методології інтелектуальної історії. Зроблено висновок про необхідність подальшої розробки історіографічної проблематики у творчості М. Кордуби.

Ключові слова: М. Кордуба, біографістика, інтелектуальна історія, М. Грушевський, В. Антонович.

Мирон Кордуба є однією з найбільш популярних персоналій у середовищі українських історіографів останніх десятиліть. Завдячуючи цьому, на сьогодні маємо низку розлогих біографічних студій про цього видатного вченого, де загалом розставлені слушні акценти щодо вагомості його внеску до скарбниці національної культури. Втім, замилювання М. Кордуби в історіографічній проблематиці – однієї з найбільш ґрунтовних складових його творчої спадщини – надалі чекає на своє всебічне осмислення. Так, доволі побіжно цієї проблеми у своїх працях торкаються лише І. Федорів [1, с. 45–53], О. Піх [2, с. 38–68] та В. Педич [3, с. 453–466]. Тож у нашій статті ми хочемо привернути увагу до згаданої проблеми крізь призму аналізу внеску М. Кордуби до вітчизняної біографістики.

Найбільшу увагу у своїй біографістиці М. Кордуба присвятив Михайлу Грушевському. Уперше до постаті свого видатного вчителя М. Кордуба звернувся з нагоди двадцятип'ятиліття його літературно-наукової діяльності, котру українська громадськість широко відзначала в червні 1910 р. У той час молодий історик працював вчителем чернівецької гімназії і разом з іншими представниками нечисленної української інтелігенції краю намагався інтенсифікувати його практично завмерле у XIX ст. національне життя. Співпрацюючи з провідним просвітницьким виданням Буковини – газетою «Каменярі» – освітянин познайомив громаду з життям і діяльністю одного з лідерів тогочасного українства. Йдучи за «Автобіографією» свого вчителя, написаної в 1906 р., М. Кордуба відтворює головні події життєвого та творчого шляху ювіляра. Вочевидь перебуваючи під сильним емоційним впливом величі національного служіння видатного українця, наприкінці своєї студії М. Кордуба захоплено пише: «І коли тепер історія українського народу перестала бути загуменком польської і велико-руської історіографії та стала окремою, самостійною цариною історичної науки, то в сім заслуга Грушевського і нікого іншого, лише Грушевського!» [4, с. 3].

Не оминув своєю увагою М. Кордуба й півстолітній ювілей М. Грушевського, котрий сам учений зустрів на засланні в російській глибинці. На сторінках «Вісника СВУ» галицький учений поділився з громадою своїми цікавими спогадами про знайомство з майбутнім учителем. Також він розкрив секрети наукової роботи видатного вченого, з якої згодом вийшла ціла генерація українських істориків, що й утворили львівську школу українознавців. З помітним пієтетом до особи вчителя, М. Кордуба згадав про виняткові риси характеру Грушевського-педагога, котрі уможливили визначні здобутки об'єднаного довкола нього колективу однодумців [5, с. 795–796].

Найбільш ґрунтовним аналізом наукової спадщини М. Грушевського позначена біоісторіографічна студія М. Кордуби, написана з нагоди шістдесятиліття Великого Українця. У цій ювілейній силуетці галицький дослідник поставив перед собою нелегке завдання узагальнити здобутки творчої лабораторії вчителя упродовж сорока років безупинної праці, нерідко у вкрай складних життєвих обставинах. Жертвна праця М. Грушевського на благо українського народу накладає, переконує М. Кордуба, на його сучасників «обов'язок призадуматися над діяльністю сього небуденного діяча і вченого, здати собі бодай приблизно справу зі сього, чим став і є для нас Грушевський» [6, с. 346–347].

Майстерно аналізуючи різнопланові студії М. Грушевського, його біограф переконливо показав винятковість наукового таланту вчителя, рідкісне методологічне чуття, вміння не лише відгукуватися на потреби української культури, але й дотримати кроку в загальносвітовій полеміці славістів. У підсумку, пише М. Кордуба, постали монументальні студії, котрі збагатили не тільки українську, але й загальнослов'янську науку. «Історія України-Руси, «Очерк», Ілюстрована Історія, Всесвітня Історія, Історія Української Літератури і Початки Громадянства – се кити наукової історіографічної творчості Грушевського», – твердить дослідник [6, с. 356].

Підводячи підсумки своєму розлогу огляду творчості Грушевського-історіографа, М. Кордуба слушно вказує, що лише з часової перспективи можна буде більш аргументовано визначити місце

його вчителя в українській науці. Втім, уже за формальним підходом, вказує він, лідерство ювілярає незаперечним: «Беручи за увагу хоч би саму тільки скількість, можна без пересади сказати, що зі всіх історичних робіт, які в останніх десятиліттях появилися на українській мові, добра половина походить з під пера лише одного ученого, акад. Михайла Грушевського» [6, с. 357].

До творчої біографії вчителя М. Кордуба звернувся також після його трагічної смерті. Саме галицький історик був автором найбільшої кількості ґрунтовних меморіальних студій, опублікованих на сторінках польської та німецької академічної періодики [7; 8; 9]. Зі сторінок цих праць поставав дещо романтизований образ титана праці та духу, що все своє працьовите життя присвятив служінню Батьківщині.

Востаннє до постаті М. Грушевського його учень звернувся вже у повосенний час. Принукою тут були не наукові інтереси самого вченого, а вимоги партійних радянських ідеологів, котрі вимагали від львівських вихованців автора «Історії України-Руси» покаяних текстів, в яких обов'язково мали б прозвучати вирази осудження його творчої спадщини. Але М. Кордуба, один із небагатьох, показав себе непідвладним репресивній машині і сформулював свою доповідь у цілком академічному дусі – «Михайло Грушевський як дослідник князівської доби історії України». У ній видатний історіограф фактично переповів свої тези з довоєнних видань, відважно вказавши партійним чиновникам від науки на неприпустимість паплюження світлого імені Великого Українця [10, арк. 1–4]. Така принциповість, твердить Ярослав Дашкевич, дуже дорого коштувала сміливцю – в травні 1947 р. він помер від інсульту [11, с. 54–59].

Новаторськими за постановкою історіографічних завдань були й біографічні студії М. Кордуби, присвячені постаті вчителя М. Грушевського та засновника київської документальної школи Володимира Антоновича. Цікаво, що така цікавість була значною мірою простимульована самим М. Грушевським, котрий для ювілейної книги журналу «Україна», присвяченій пам'яті вчителя, замовив своєму колишньому вихованцю студію про взаємини київського професора та галицьких українців упродовж другої половини ХІХ ст. Зі властивою собі ретельністю, на пропозицію М. Грушевського М. Кордуба відгукнувся розлогою розвідкою, в якій надзвичайно ґрунтовно підійшов до поставленого завдання.

Насамперед, дослідник окреслив історичне тло досліджуваної проблеми, символічно назвавши невеличку річку Збруч «китайським муром», котрий століттями роз'єднував дві частини одного народу. Це призводило до поступового наростання відчуженості між наддніпрянцями та галичанами – проблеми, котра була вкрай небезпечною для національної екзистенції. «Приходиться ствердити цей прикрий факт, – писав М. Кордуба, – що до початків 70-их років минулого століття з-поміж передових громадян України тільки виїмкові люди відчували потребу утримувати листові взаємини через кордон, а поява Наддніпрянця в Галичині, а тим паче Галичанина в Наддніпрянщині, була не аби якою сенсацією» [12, с. 33].

Одним із перших, за словами дослідника, «піонерів духовного єднання Галичан з Придніпрянцями», котрі забили на сполох через зростаюче відчуження поділених кордонами імперій відламів одного національного тіла, й був В. Антонович [12, с. 42]. М. Кордуба на промовистих фактах показує, скільки зусиль довелося докладати лідеру Старої Київської громади, щоб привернути увагу своїх сучасників до потреби тіснішої кооперації галицької та наддніпрянської інтелектуальних еліт. Ризикуючи власним становищем університетського професора, а подекуди й свободою, твердить дослідник, В. Антонович особисто неодноразово приїздив до Галичини, ініціюючи важливі спільні наукові та видавничі проекти, полагоджуючи голосні конфлікти між західноукраїнськими діячами, намагаючись виробити солідарну позицію галичан і наддніпрянців у принципових питаннях національного буття.

Наслідком жертвовної праці цього українського соборника, твердить М. Кордуба, стало перетворення Галичини на український П'ємонт, з котрого й почалося новітнє національне відродження. Саме ініційована В. Антоновичем і його галицькими однодумцями політика польсько-української співпраці, відомої як «нова ера», попри її суперечності, уможливила низку здобутків як економічного, так і, особливо важливих, культурного характеру. Серед останніх, М. Кордуба називає заснування у Львівському університеті кафедри української історії, котру за наполяганням саме В. Антоновича посів його найвидатніший вихованець М. Грушевський [12, с. 78]. А вже «в молодих і енергійних руках» останнього, підсумовує дослідник, справа об'єднання порізаних збручанським кордоном українців стала найбільш пекучою темою громадського дискурсу наприкінці ХІХ – в перших десятиліттях ХХ ст. [12, с. 78].

Вкотре до особи засновника київської документальної школи М. Кордуба звернувся у роки Другої світової війни, відгукнувшись на призабуте у часи лихоліття тридцятип'ятиліття з дня смерті В. Антоновича. Цього разу розвідка видатного вченого мала виразно популяризаторський характер – у ній дослідник зробив спробу на прикладі життєпису видатного українця показати можливість національного служіння навіть у найбільш складні історичні періоди. Реалізуючи цей замір,

М. Кордуба відтворив перед читачем головні віхи життєвого та творчого шляху знаного київського історика, наголошуючи на його самозреченні в ім'я національних ідеалів, намагання за будь-яких, навіть найбільш прикрих обставин, віднаходити можливість для суспільного служіння [13].

Окремо в своїй студії – крізь призму біографії В. Антоновича – М. Кордуба звернувся до актуальної в роки війни проблеми соборності порізаних окупаційними режимами українських земель. Він наголосив, що герой його студії фактично був першим соборником, котрий чудово розумів цінність національного єднання та не втомлювався це пропагувати серед своїх сучасників. Його приклад, твердить М. Кордуба, повинен надихати українців в часи нових історичних випробувань.

Постать ще одного відомого в другій половині XIX ст. українофіла стала об'єктом уваги Кордуби-біографа. Йдеться про засновника та першого редактора журналу «Киевская старина» Феофана Лебединцева. Цей журнал, як відомо, об'єднав довкола себе всіх тогочасних визначних українських діячів. Це дало підставу М. Грушевському навіть писати про «кружок дослідників української історії згромаджений коло «Київської Старовини», котрий «був своєрідною українською корпорацією, ученою установою, єдиною в своєму роді» [14, с. 38]. Незважаючи на визначну роль Ф. Лебединцева в українському русі XIX ст., його постать упродовж тривалого часу так і не стала об'єктом скільки-небудь докладного обговорення з боку українських історіографів.

Уперше на потребі повернення постаті засновника «Киевской старины» до національного пантеону М. Кордуба наголосив на сторінках газети «Діло» у розвідці «Причинки до життєпису призабутого ученого і редактора». У цій статті дослідник звернув увагу колег-істориків і ширших кіл української інтелігенції на прикрий факт незаслуженого забуття піонера української гуманітарної періодики; людини, котра громадське служіння зробила справою свого працьовитого життя [15, с.3].

Вдруге до постаті засновника «Киевской старины» М. Кордуба звернувся в роки Другої світової війни. У розвідці на сторінках «Краківських вістей» дослідник вкотре відзначав, що від часу його першої статті про Ф. Лебединцева вітчизняна історіографія так і не просунулася на шляху осмислення феномену цього діяча: «[...] Досі він не діждався ані докладного життєпису, ані належної оцінки своєї діяльності» [16, ч. 188, с. 3]. Заповнюючи цю прогалину, М. Кордуба здійснив спробу докладної реконструкції найменш знаного на той час періоду життя Ф. Лебединцева, пов'язаного з князем Холмом. Уперше в українській історіографії М. Кордуба поставив за завдання змінити усталену попередньою традицією історіографічну оптику в оцінці років, проведених визначним українцем у Холмі, відкривши перед сучасниками національний характер служіння цього визначного представника українофілів XIX ст. у споконвічно українському регіоні. Адже посада імперського чиновника тривалий час не дозволяла дослідникам вірно реконструювати пов'язані з Царством Польським роки життя Ф. Лебединцева та коректно проінтерпретувати його діяльність.

Втілюючи свій задум, М. Кордуба переконливо доводить, що праця імперській адміністрації була лише зручною ширмою, котра дозволяла втілювати у життя суто українські за характером починання. На підтвердження своїх припущень, дослідник наводить малознані факти нав'язання Ф. Лебединцевим тісних контактів з представниками українських кіл у Східній Галичині; відстоювання ним перед начальством потреби заміни польських підручників для народних навчальних закладів саме українськими, а не російськими; врешті, протегування на посади вчителів свідомих своєї національної місії педагогів [16]. Названі факти, підсумовує історіограф, повинні врешті стати стимулом до створення повноцінної академічної біографії першого редактора «Киевской старины», котра врешті поверне Ф. Лебединцева до національного пантеону поряд із його більш знаними сучасниками М. Драгомановим та В. Антоновичем.

Поряд із визначними українськими діячами XIX ст., увагу М. Кордуби привертала також постать його ровесників, котрі здійснили помітний вплив на поступ багатьох сфер життя українського суспільства. В роки Другої світової війни визначний учений представив українській громадськості силуетку визначного буковинського українця Василя Сімовича. Безпосереднім поштовхом до написання статті стала передчасна смерть цього визначного мовознавця та культурно-громадського діяча. Оскільки самого автора з героєм студії пов'язували тривалі у часі дружні взаємини, його розвідка сповнена цінних для сучасних дослідників рефлексій мемуарного характеру. Властиво, й підназва статті звучить як «Жмут спогадів».

У своїй розвідці М. Кордуба зосередився на буковинському періоді життя та творчості В. Сімовича. Героя студії його біограф змальовує типовим представником західноукраїнської інтелігенції, котра на зламі XIX–XX ст., власне як і сам М. Кордуба, переїздила до Буковини для розбудови національного життя в цьому сильно румунізованому краю. На початках, як свідчить автор нарису, молодому мовознавцю було нелегко, адже доводилося переконувати несвідомих українців у необхідності говорити рідною мовою та плекати власну культуру. Втім, вже за кілька років щира постава та самовіддана праця В. Сімовича дали свої плоди і він став одним з найбільш авторитетних у громадському дискурсі Буковини діячів. Авторитету молодому мовознавцю додала й опіка над ним авторитетного у краї професора Чернівецького університету Степана Смаль-

Стоцького. Плодами їхньої співпраці стали важливі для українського мовознавства наукові розвідки молодого на той час ученого, котрі згодом стали підставою для здобуття ним докторату.

Як і в житті самого М. Кордуби, так і його товариша по національно-культурній діяльності, початок Першої світової війни став зламною подією, адже змусив виїжджати з краю перед загрозою румунської окупації. Але й у подальшому їхні долі, як свідчить М. Кордуба, тісно перепліталися, адже роки війни та української революції потребували кадри свідомої національних завдань інтелігенції. Тож обидва діячі пліч-о-пліч організували просвітницьку діяльність у таборах військовополонених, розбудовували державне життя в добу Західноукраїнської народної республіки, а потім боролися за національні права з польськими окупантами галицьких земель. Передчасна смерть товариша, завершує свій нарис М. Кордуба, є незамінною втратою для українського суспільства [16, с. 3–4].

Підсумовуючи розлогу біоісторіографістику М. Кордуби, вкажемо на її різноплановість та водночас підпорядкованість провідній меті – показати визнаних діячів української науки на тлі національного відродження, що робило більш зрозумілими їх здобутки та пояснювало деякі упущення. Методологічний підхід ученого наближався до тогочасних взірців біографічного жанру, створених у традиціях інтелектуальної історії. Це не лише принесло славу Кордубі-історіографу за його життя, але й зробило створені ним біографічні портрети класикою вітчизняної науки.

Список використаних джерел

1. Федорів І. О. Мирон Кордуба в історії України (кінець XIX – перша половина XX ст.) / І. О. Федорів. – Тернопіль: Тернопіль Онлайн, 2001. – 127 с.
2. Піх О. Мирон Кордуба (1876–1947) / О. Піх. – Львів, 2012. – 72 с.
3. Pedycz W. Myron Korduba (1876–1947) / W. Pedycz // Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007. – S. 453–466.
4. Кордуба М. Михайло Грушевський (3 нагоди 25-літнього ювілею літературної діяльності) / М. Кордуба // Каменярі. – 1910. – Число 13 і 14. – С. 2–3.
5. Кордуба М. Приїзд проф. Грушевського до Львова (особисті спомини) / Мирон Кордуба // Вістник СВУ. – 1916. – Ч. 127. – С. 795–796.
6. Кордуба М. Академик Михайло Грушевський як історик (з нагоди ювілею) / М. Кордуба // Літературно-науковий вістник. – 1926. – Т. 91. – С. 346–357.
7. Korduba M. Michał Hruszewskyj jako historyk (Z powodu Jego śmierci) / M. Korduba // Biuletyn Polsko-Ukraiński. Tygodnik Ilustrowany. – Warszawa, 1934. – № 50 (85). – S. 1–4.
8. Korduba M. Michał Hruszewskyj jako uczoney / M. Korduba // Przegląd Historyczny. – Warszawa, 1935. – Serji drugiej tom dwunasty. – S. 389–406.
9. Korduba M. Michael Hrushevskyj als Forscher und als Organizador der wissenschaftlichen Arbeit / M. Korduba // Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte. – Berlin, 1935. – Band IX. – S. 164–173.
10. Держархів Львівської обл., ф. Р. 2923, оп. 1, спр. 8, 4 арк.
11. Дашкевич Я. Боротьба з Грушевським та його львівською школою за радянських часів / Я. Дашкевич // Воля і Батьківщина. – 1996. – № 3. – С. 54–59.
12. Кордуба М. Зв'язки В. Антоновича з Галичиною / М. Кордуба // Україна. – 1928. – Кн. 5 (30). – С. 33–78.
13. Кордуба М. Володимир Антонович / М. Кордуба // Львівські вісті. – Львів, 1942. – Ч. 77. – С. 2; Ч. 78. – С. 2.
14. Грушевський М. Розвиток українських досліджень у XIX столітті і вияви у них основних питань українознавства / М. Грушевський // Український історик. – 1990. – № 1–4. – С. 28–44.
15. Кордуба М. Причинки до життєпису призабутого ученого і редактора / М. Кордуба // Діло. – 1930. – Ч. 9. – С. 3.
16. Кордуба М. Діяльність Теофана Лебединцева в Холмщині (До історії шкільництва на українських землях) / М. Кордуба // Краківські вісті. – Краків, 1943. – Ч. 188. – С. 3; Ч. 190. – С. 5; Ч. 191. – С. 3; Ч. 192. – С. 3.
17. Кордуба М. Василь Сімович на Буковині (Жмут споминів) / М. Кордуба // Краківські вісті. – Краків, 1944. – Ч. 62. – С. 3–4.

Тарас Батюк

БИОИСТОРИОГРАФИКА В ИСТОРИОГРАФИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ МИРОНА КОРДУБЫ

Статья посвящена изучению работ Мирона Кордубы, посвященных выдающимся украинским деятелям XIX – начала XX вв. Выяснено, что наиболее основательно он изучил биографии М. Грушевского, В. Антоновича, Ф. Лебединцева и В. Симовича. Выявлено, что биографистика ученого находится в русле интеллектуальной истории. Сделан вывод о необходимости дальнейшей разработки историографической проблематики в творчестве М. Кордубы.

Ключевые слова: М. Кордуба, биографистика, интеллектуальная история, М. Грушевский, В. Антонович.

Taras Batiuk

BIOGRAPHY STUDIES IN HISTORIOGRAPHICAL HERITAGE OF MYRON KORDUBA

The article is devoted to the study of Myron Korduba's works consecrated to Ukrainian most prominent figures during XIX – early XX century. It was found out that the most thorough biographies he worked on, were articles about M. Hrushevsky, W. Antonovich, F. Lebedintsev and V. Simovych. It has been revealed that scientist's Biography Studies were written accordingly to methodology of intellectual

history. It has been concluded, there is a need for further development of historiographical issues in the works of M. Korduba.

Key words: M. Korduba, Biography Studies, intellectual history, M. Hrushevsky, W. Antonovych.

УДК 94(477)

Мар'яна Зуляк

ПУБЛІЦИСТИЧНА ПРАЦЯ АНТОНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

У статті аналізується публіцистична праця Антона Крушельницького – відомого українського громадсько-політичного діяча, письменника, публіциста, літературознавця, журналіста, перекладача, педагога, редактора та видавця, представлена як різноплановими роботами, які за тематичною спрямованістю, так і за змістовим наповненням, охоплюють різновекторну скерованість проблематики, висвітлюють актуальні на той час питання, що стосуються здебільшого суспільно-політичного та громадського життя, є політична заангажованими і заідеологізованими.

Ключові слова: Антін Крушельницький, публіцистична праця, радянофільство, ідеологічна заангажованість, суспільно-політичне життя.

Актуальність досліджуваної проблематики ґрунтується на тому, що публіцистична праця Антона Крушельницького є вагомим чинником його суспільно-політичного світогляду досліджуваного періоду. Обсяг і тематика праць якого є доволі значною як за тематичною спрямованістю, так і за змістовим наповненням, охоплює різновекторну скерованість проблематики, висвітлює актуальні на той час питання, що стосуються здебільшого суспільно-політичного та громадського життя, а не освітньо-педагогічного й літературознавчого. Власне й статтям зазначеного змісту приділимо основну увагу.

Наукова новизна досліджуваної проблеми полягає у тому, що задекларована нами проблематика практично науковцями не вивчалася, тому заслуговує на ґрунтовне наукове пізнання й об'єктивний аналіз.

Основна мета публікації – дослідити публіцистичну працю А. Крушельницького.

Зрозуміло, що обмежений обсяг публікації не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблематики. Однак її автор вважала за необхідне зосередити увагу саме на публіцистиці А. Крушельницького, присвяченій суспільно-політичному життю.

Незважаючи на певні здобутки науковців у дослідженні задекларованої тематики, поза межами наукових досліджень залишається чимало важливих нерозв'язаних проблем. Зокрема, це публіцистична праця А. Крушельницького.

Деякі аспекти досліджуваної проблеми вивчали О. Рубльов [1], Н. Чаграк [2], М. Зуляк [3, с. 453–465] та інші науковці.

Основу джерельної бази складають матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Львові, фонд 361 «Крушельницький Антін, письменник, журналіст, літературний критик, педагог, громадсько-політичний діяч, редактор журналів «Нові шляхи» і «Критика» у Львові. 1878–1937 рр.» [5–14].

В основному публіцистична праця представлена 1931–1933 рр. – найпліднішим періодом його діяльності, хоча деякі публікації датуються попередніми роками. Публіцистичні праці А. Крушельницького переважно друкувалися на шпальтах часописів «На переломі», «Нові шляхи», «Діло», «Критика» та інших, однак значна частина з них взагалі ще не публікувалася, а існує лише у рукописному варіанті й зберігається у фонді 361 ЦДІАЛ України.

На думку М. Титаренко, публіцист не просто описує чи констатує факти, повідомляє про сучасні проблеми, – він роз'яснює й переконує, полемізує й викриває, закликає до дії, агітує й пропагує. У публіцистичних творах поєднуються лексико-стилістичні особливості наукового дослідження і ораторського мовлення, невимушена жвавість розмовної говірки і чітка впорядкованість літературної мови [4, с. 41–50].

У публіцистичній спадщині А. Крушельницького доволі складно провести певну диференціацію за змістовим наповненням, позаяк автор, виходячи із ідеологічних міркувань, дуже часто відходить від основної теми подання інформації, проводить порівняння, які жодним чином не мають стосунку до тієї чи іншої проблематики. Тим не менше, вважаємо, що публіцистичну спадщину А. Крушельницького умовно можна поділити на чотири групи: до першої відносимо публікації суспільно-політичного характеру, пов'язані із західноукраїнським політичним життям, національною демократією, ідеологією тощо. Це такі статті, як «Політична лінія західноукраїнської національної демократії» (1931 р.), «Західноукраїнське політичне життя» (1931 р.), «Два націоналізми» (1931 р.), «Самооманою і